

Grey4Green

Virkni aldraðra og loftslagsaðgerðir með aðkomu eldri borgara að náttúruvernd

**OPNUN
MÖGULEIKA
Á VIRKNI ALDRAÐA
Í NÁTTÚRUVERND**
Stefnumótun

Höfundar í stafrófsröð:

Associação BioLiving, Daniela Salazar Simões

Associação BioLiving, Inês Pimentel Santos

Association Des Agences de la Democratie Locale, Virginia Stimilli

Center for the Advancement of Research Development, Christos Procopiou

Umhverfisstofnun, Julie Kermarec

FO-Aarhus, Elizabeth Gregersen

FO-Aarhus, Karin Coles

Município de Lousada, Mariana Cardoso

Ritstjóri:

Association Des Agences de la Democratie Locale (ALDA), Ginevra Gatti

Myndinneign:

Umhverfisstofnun

FO-Aarhus

Município de Lousada

Skipulag og kápa:

Center for the Advancement of Research Development

Undir umfang Erasmus+ verkefnisins

Grey4Green:

Eldri sjálfbóðaliðar í náttúruvernd

Verkefnisnúmer: 2021-1-DK01-KA220-ADU-000026601

September, 2024

Meðfjármagnað af
Evrópusambandinu

Stuðningur framkvæmdastjórnar Evrópu-sambandsins við þetta rit felur ekki í sér stuðning við innihald þess sem endurspeglar aðeins skoðanir höfunda og ekki er hægt að gera framkvæmdastjórnina ábyrga á hvers kyns notkun sem kann að vera á upplýsingum sem þar er að finna. Verkefnisnúmer: 2021-1-DK01-KA220-ADU-000026601

Yfirlit

Efnisyfirlit **3**

Taflalisti **3**

Myndalisti **3**

1. Framkvæmda yfirlit **6**
2. Yfirlit yfir GREY4GREEN (G4G) verkefnið **8**
  - 2.1. Rökstuðningur **9**
  - 2.2. Markmið **9**
  - 2.3. Markhópur **10**
  - 2.4. Aðferðafræði **10**
  - 2.5. Áhrif **11**
3. Lærdómur **12**
  - 3.1. Rödd eldri borgara **13**
    - 3.1.1. Um umhverfið **14**
    - 3.1.2. Um sjálfbóðaliðastarf **15**
    - 3.1.3. Um pólitískan/stofnanalegan stuðning við sjálfbóðaliðastarf **18**
  - 3.2. Rödd samstarfsaðila verkefnisins **20**
4. Meðmæli **23**
5. Gögn **25**
6. Tengiliður **27**

Taflalisti

Tafla 1. Samsetning svarenda eftir kyni **13**

Tafla 2. Búseta svarenda **13**

Myndalisti

Mynd 1. Fjöldi svarenda á aldursbili **13**

Mynd 2. Ástæður fyrir því að svarendur eru/vildu ekki bjóða sig fram til náttúruverndar **14**

Mynd 3. Ástæður fyrir því að svarendur eru/væru tilbúnir að bjóða sig fram í náttúruvernd **14**

Mynd 4. Æskilegt sjálfbóðaliðastarf aldraðra **15**

Mynd 5. Ákjósanleg tækifæri aldraðra með sjálfbóðaliðastarfi **15**

Mynd 6. Helsta ástæða aldraðra til að bjóða sig fram **15**

Mynd 7. Meginsvið sjálfbóðaliðastarfs aldraðra **16**

Mynd 8. Uppáhalds sjálfbóðaliðastarf aldraðra **16**

Mynd 9. Starfsemi sem aldraðir vilja koma í framkvæmd **17**

Mynd 10. Það sem aldraðir telja að þau þurfi til sjálfbóðaliðastarfa í samfélaginu **18**

VERKEFNIS AÐILAR

DANMÖRK

Frit Oplýsningsforbund-Aarhus (FO-Aarhus) - Umsjónarmaður

FO-Aarhus (Association for Adult Education) eru frjáls félagsamtök sem ekki eru rekin í hagnaðarskyni og voru stofnuð árið 1973 til að veita óformlega fullorðinsmenntun og ráðgjöf til íbúa Árósa. Félagasamtökin hafa sitt eigið kjörna ráð sem samanstendur af fulltrúum úr einkageiranum, opinberri stjórnslu og menntageiranum og starfsmenntageiranum. Grunnþekking FO-Aarhus liggur í óformlegri fullorðinsfræðslu fyrir almenning og sérhæfingu í verkefnum sem aðstoða illa stadda hópa – t.d. innflytjendur, atvinnulausa, fólk með námsörðugleika, lesblinda, fólk með geðræn vandamál – til að bæta lífsgæði sín og aðlagast samfélaginu og vinnumarkaðinum (eða aðlagast þeim aftur). Markmiðið er að styrkja persónulega-, félagslega og starfslega hæfni þátttakenda sem skref í átt að endurmenntun, endurkomu á vinnumarkaðinn eða frekari menntun.

KÝPUR

Center for the Advancement of Research & Development in Educational Technology (CARDET)

CARDET er ein af leiðandi rannsókn- og þróunarmiðstöðvum fyrir fullorðinsfræðslu á Miðjarðarhafssvæðinu með alþjóðlega sérfræðiþekkingu á fullorðinsfræðslu, félagsleg þáttaka, mótun og framkvæmd verkefna, getu uppbyggingu og rafrænu námi. CARDET er sjálfstætt tengt háskólum og stofnunum víðsvegar um heimi, svo sem Yale háskóla, Nicosiu háskóla og International Council of Educational Media. CARDET hefur lokið fjölmörgum verkefnum sem tengjast fullorðinsfræðslu, rafrænu námi, læsi, blönduðu námi, samstarfi háskóla – samfélags, MOOC, stafrænum verkfærum, sjálfboðaliðastarfi og starfsmenntun, menntun og þjálfun (VET). CARDET sameinar alþjóðlegt teymi sérfræðinga með áratuga alþjóðlega sérfræðiþekkingu í hönnun, framkvæmd og mati á alþjóðlegum verkefnum.

FRAKKLAND

European Association for Local Democracy (ALDA)

ALDA er sjálfseignarstofnun stofnuð að frumkvæði þings Evrópuráðsins árið 1999, meginmarkmiðið er að stuðla að góðum stjórnarháttum og staðbundinni þátttöku borgaranna. ALDA eru meðlimasamtök með fleiri en 350 meðlimi (þar á meðal staðbundnar lýðræðisstofnanir, samtök sveitarfélaga, borgaraleg samtök, háskólar, frjáls félagasamtök, grasrótarsamtök og opinberar stofnanir) með aðsetur í 45 löndum víðast hvar í Evrópu og í nágrennalöndum, þar á meðal í ríkjum á Balkanskaga, Hvíta-Rússlandi, Moldóvu, Kákasussvæðinu, Tyrklandi og nokkrum löndum í Norður-Afríku. Skrifstofur ALDA eru staðsettar í Strassborg (FR), Brussel (BE), Vicenza (IT), Subotica (RS), Skopje (MK), Chisinau (MD) og Túnis (TN). Sem stendur getur ALDA reitt sig á 40 manna starfslíð og ýmsa starfsmenn og sjálfboðaliða sem styðja starfsemi hinna ýmsu skrifstofa. Í dag er ALDA lykilhagsmunaaðili á sviði staðbundins lýðræðis, virks þegnskapar, góðra stjórnarháttar, ESB samþættingar, mannréttinda og samvinnu staðbundinna yfirvalda og borgaralegs samfélags. Megnið af starfi ALDA byggir á aðferð marghliða dreifðstýrðrar samvinnu.

ÍSLAND

Umhverfisstofnun

Umhverfisstofnun starfar undir yfirstjórn umhverfisráðuneytisins. Hlutverk hennar er að stuðla að verndun og sjálfbærri nýtingu náttúruauðlinda Íslands, sem og velferð almennings, með því að stuðla að heilbrigðu umhverfi. Umhverfisstofnun er leiðandi í umhverfismálum og náttúruvernd í samfélaginu. Hlutverk stofnunarinnar er að fylgjast grannt með þróun umhverfismála og gæta velferðar almennings. Eitt af meginhlutverkum Umhverfisstofnunar er að halda utan um og vernda Snæfellsjökulspjóðgarð og önnur 115 friðlýst svæði á Íslandi. Samkvæmt náttúruverndarlögum er friðland svæði sem er friðlýst vegna mikilvægis þess fyrir lífríki (gróður og dýralíf) og landslag. Hópvinna er ríkjandi vinnufyrirkomulag stofnunarinnar sem kemur sér vel við mótun framtíðarstefnu Umhverfisstofnunar hverju sinni. Stofnunin hefur um 90 starfsmenn í fullu starfi.

PORTÚGAL

Sveitarfélagið Lousada (Município de Lousada)

Sveitarfélagið Lousada (SL) er stofnun staðbundinnar opinberrar stjórnsýslu sem stýrir 95 km² svæði þar sem búa um 50.000 manns. Þetta þéttbýla svæði, á dreifbýlissvæði í borgarjarðri, stendur frammi fyrir mörgum áskorunum varðandi sjálfbæra þróun, lífsgæði og læsi íbúa og þegnskap. Ætlunarverk SL er að skilgreina leiðbeinandi aðferðir og hrinda í framkvæmd þeim staðbundnu stefnum sem af þeim leiðir með ráðstöfunum og áætlunum á ýmsum sviðum innan valdsviðs okkar, bæta lífsgæði allra íbúa og tryggja há viðmið á gæðapjónustu. Starf okkar miðar að því að ná fram sjálfbærri þróun með ávinningi og tækifærum fyrir alla okkar íbúa, hvað varðar umhverfismál og á félags- og efnahagssviðum.

PORTÚGAL

Associação BioLiving

Markmið Associação BioLiving eru meðal annars þau að stuðla að sjálfbærni með þátttöku í umhverfislegri hegðun borgaranna og með þátttöku almennings í náttúruvernd og á sama tíma efla félagshagkerfið og efla þátttöku, frið og samstöðu með menntun, náttúruauðlindir og náttúruvernd að leiðarljósi. BioLiving einbeitir sér á nálægð við samfélög, sveitarfélög, skóla, fyrirtæki og önnur frjáls félagasamtök. Við teljum að samstarf við hagsmunaaðila og íbúa auðveldi samræður og leit að lausnum fyrir umhverfismenntun og umhverfisvernd og að þátttaka þeirra og áhugi á umhverfismálum sé eflur á áhrifaríkari hátt.

1. Framkvæmda yfirlit

Þessi stefnuskrá safnar saman helstu atriðum sem komu fram í gegnum verkefnið. Það er byggt á bæði munnlegri og skriflegri endurgjöf sem þátttakendur (aldraðra), starfsfólki á þriðja æviskeiðið, samstarfsaðilum verkefnisins og öllum viðkomandi hagsmunaaðilum sem tóku þátt í starfseminni (svo sem sjálfbóðaliðastarf og náttúruverndarsamtök).

Það miðar að því að veita yfirsýn yfir niðurstöður verkefnisins, gagnlegt fyrir stefnumótendur til að samþætta stefnumótunarstarfsemi sína. Nánar tiltekið útskýrir stefnuskráin helstu áskoranir og tækifæri sem upp hafa komið hjá þátttakendur og hagsmunaaðilar sem komið hafa að verkefninu beint og óbeint. Á grundvelli þeirra útfærði GREY4GREEN hópurinn nokkrar stefnuráðleggingar, bæði á staðbundnum

vettvangi og á landsvísu, sem gætu verið gildar og átt við um öll aðildarríki ESB, með viðeigandi aðlögunum.

Reyndar, þrátt fyrir að verkefnið hafi farið fram í fjölbreyttum landfræðilegum og menningarlegum aðstæðum (t.d. Kýpur, Danmörku, Frakklandi, Íslandi og Portúgal), voru viðbrögðin og ráðin sem fengust oft svipuð og sameiginleg á milli staða. Þessar stefnuskrár vonast til að upplýsa og veita stefnumótendum og tengdum viðeigandi hagsmunaaðilum ráðgjöf um hvernig best sé að stuðla að því að virk öldrunarstarfsemi verði tekin upp í náttúrunni í samfélögum þeirra.

Lykilorð: Virkni aldraðar; Umhverfis- og loftslagsbreytingar; Sjálfbóðaliðastarf; Aðgreining, stuðla að jafnrétti og jafnræði; ESB Green Deal; ESB gildi

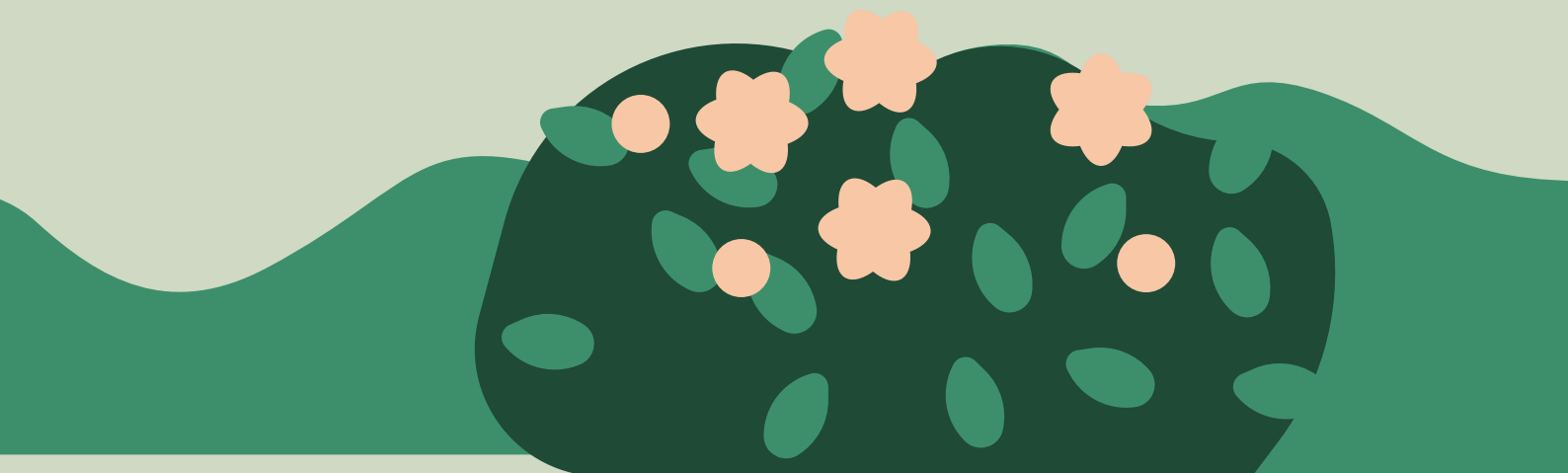

Túlkandi ganga til að fylgjast með staðbundnum líffræðilegum fjölbreytileika í Mata de Vilar (Lousada, Portúgal)

2.

Yfirlit yfir GREY4GREEN (G4G) verkefnið

2.1. Rökstuðningur

Á heimsvísu fer fæðingartíðni lækkandi og langlífi eykst. Fjöldi 60+ fólks jókst úr aðeins 8% (200 milljónum manna) árið 1950 í um 11% (760 milljónir) árið 2011 og er gert ráð fyrir að hann verði orðinn 22% (2 milljarðar) árið 2050. Frá efnahagslegu sjónarmiði eykst kostnaður ríkisins vegna lífeyris, heilbrigðisþjónustu og langtímaumönnunar eftir því sem íbúar halda áfram að eldast. Á heildina litið, í ESB, er gert ráð fyrir að heildarkostnaður við öldrun (opinber útgjöld) aukist um 1,7% í 26,7% af vergri landsframleiðslu á milli 2016 og 2070. Spáin gerir ráð fyrir að árið 2050 verði þeir sem eru >60 yfir 30% af heildinni. Íbúa þróaðra landa – hlutdeild sem ógnar öllum félagslegum kerfum hnignun, samkvæmt lýðfræðilegum sérfræðingum. Í löndum þessa hóps er íbúafjöldi >60 talsvert miðað við önnur í Evrópu: Kýpur 18,5% íbúa eldri en 60 ára árið 2017 á móti 32,7% árið 2050; Portúgal 27,9% á móti 41,7%; Ísland 20,1% á móti 30,6%.

Á sama tíma standa öll lönd frammi fyrir umhverfisáskorunum, sem á staðbundnum vettvangi eru teknar meira af staðbundnum stjórnarháttum og borgarahreyfingum en landsstefnu. Sum norðlæg lönd eins og Skotland eða England hafa þróað með sér þá menningu að eldra fólk hjálpi náttúrunni, til dæmis í gegnum langa hefð í fuglaeða skordýraskoðun. En aldraðir frá suðlægum löndum eins og Portúgal eða Kýpur eru ekki vanir slíku samstarfi. Undirbúningsvinna samstarfsaðilanna og beint samband við þá sem vinna beint með öldruðum í nokkrum löndum (Danmörku, Portúgal, Íslandi) leiddi í ljós að þriðja aldurs-

geirinn og aldraðir vilja leggja sitt af mörkum til náttúruverndar. Meginástæða þessa eru þau fjölmörgu jákvæðu atriði sem snerting við náttúruna hefur í för með sér fyrir andlega og líkamlega heilsu aldraðra og vegna þess að það eykur sjálfræði. Hins vegar sögðu bæði aldraðir og starfsmenn á þriðja æviskeiðinu skorta hæfileika til að takast á við náttúrutengdar aðgerðir og skipuleggja örugga útivist.

Þessi rammi, til viðbótar við alþjóðlegu umhverfiskreppuna og áherslur ESB Græna samningsins, leiddi til þess að samstarfsaðilarnir skipulögðu verkefni sem miðar að því að ýta undir virka öldrunarstefnu sem myndi skapa virðisauka fyrir bæði félags- og efnahagskerfin og umhverfið, bæði fyrir aldraða og samfélögin.

2.2. Markmið

G4G verkefnið leitast við að:

- **Stuðla að virkni aldraðra** í gegnum sjálfbóðaliðastarf eldri borgara við umhverfisverkefni,
- **Hvetja samstarfsaðila og starfsfólki á þriðja æviskeiðið** tkleift að leiða eldri borgara sjálfbóðaliða í umhverfisverkefnum,
- **Styrkja eldri borgara** og alla möguleika þeirra sem gefandi borgara og fulltrúa breytinga,
- **Skapa lykilhæfni og umhverfisvitund** hjá öldruðum og starfsfólki á þriðja æviskeiðið,
- **Framleiða hágæða úttak** til að hvetja til framkvæmdar sjálfbóðaliðaverkefna fyrir eldri borgara um allt ESB,
- **Tala fyrir** félagslegri þátttöku, virkri öldrun og grænni stefnu.

Fjölkyngslóða fuglaskoðun í Lousada, Portúgal

2.3. Markhópur

GREY4GREEN beindist að þremur megin hópum þátttakenda:

1. Eldri borgarar, sem þýðir borgarar eldri en 60 ára frá samfélögum samstarfsaðila, og/eða sækja dagvistun, klúbb eða elliheimili á staðnum;
2. Þriðja æviskeiðs starfsfólk, þ.e. fagfólk sem vinnur með öldruðu fólki, svo sem fullorðinskennarar, skemmtikraftar, félagsfulltrúar, hjúkrunarfræðingar, stjórnendur, sálfræðingar o.s.frv.;
3. Utanaðkomandi hagsmunaaðilar, sem koma að verkefninu, það er stofnanir sem tengjast náttúruvernd og/eða úr 3. aldursgeiranum og stefnumótendur.

2.4. Aðferðafræði

GREY4GREEN bjó til þjálfunarnámskeið og fjölmenningarleg skipti fyrir bæði eldri borgara og starfsfólk sem starfar í þriðja aldursgeiranum. Allt efni sem var til eftir þessari starfsemi er aðgengilegt á netinu á vefsíðu verkefnisins fyrir sjálfbærni og endurtekningu verkefnisins.

Þriðja **aldursstarfsfólkið fékk hágæða þjálfun** um náttúruvernd, virka öldrunarþarfir og tækifæri, félagslega aðlögun og félagslegt frumkvöðlastarf, stjórnun mannauðs og annarra auðlinda, flutninga, samskipti og önnur viðeigandi efni. Þessir starfsmenn þróuðu sérsniðna hæfni til að innleiða gæðaáætlanir um virka öldrun, öðlast færni til að stuðla enn frekar að félagslegri aðlögun, umhverfis- og félagslegum aðgerðum, stuðla að félagslegri aðlögun aldraðra en um leið að þróa sína eigin færni og hæfni sem fullorðinskennarar (hér ætlað sem menntun í víðum og heildstæðri merkingu).

Eldri borgarar fengu tækifæri til að taka þátt í menningarsamskiptum og fullri og ánægjulegri upplifun með jafnöldrum sínum frá heimalandi sínu og frá allt öðru menningar- og umhverfislandslagi. Þessi reynsla, auk tilfinningar þeirra um að vera virk og gild, ýtti undir tilfinningu þeirra fyrir evrópskum ríkisborgararétti og stuðlaði að fullri þátttöku þeirra í nútímasamfélagi. Ennfremur þjálfaði og veitti GREY4GREEN eldri borgurum vald til að grípa til aðgerða og vera hluti af Green deal ESB. Sjálfbæðingaráætlun og starfskraftur þeirra stuðlaði að bættum sjálfbærni- og umhverfislegum áhrifum á staðnum, svo sem að sinna grænum svæðum, draga úr rusli, árvekni o.fl.

Verkefnið þróaði 9 úttak:

IO1 – Skýrsla um bestu starfsvenjur

Skýrsla sem safnar bestu starfsvenjum sem inniheldur niðurstöður úr nýjum könnunum og umræðum sem skipulagðar hafa verið með eldri borgurum, virku öldrunarstarfsfólki og hagsmunaaðilum, þ.e. í gegnum tengslanet hvers samstarfsaðila.

IO2 – Netvettvangur og gagnasafn

Á heimasíðu verkefnisins er að finna skjalageymslu, tengiliði og upplýsingar um fjármögnun, markmið verkefnisins, niðurstöður og afrakstur, rafrænt nám/sýndarskiptaumhverfi fyrir markhópa okkar og netathugunarstöð um umhverfisverkefni þar sem eldri borgarar taka þátt sem dæmi fyrir vel heppnuð mál. áætlana um græna/virka öldrun í hverju samstarfslandi.

IO3 – Handbók fyrir eldri borgara í náttúrunni

Handbók fyrir eldri borgara sem vilja bjóða sig fram í náttúruverndaráætlunum, fjallar um viðeigandi efni og veita fræðslu.

IO4 – Eldri sjálfbæðandi náttúrunnar - Framkvæmdarhandbók

Handbók fyrir starfsfólk sem langar að skipuleggja verkefni með eldri borgurum í náttúruvernd. Þessi handbók er með skref-fyrir-skref leiðbeiningum um hvernig standa skuli að verkefnum með eldri borgurum í náttúruvernd.

IO5 – GREY4GREEN þjálfunarnámskeið: Virkni aldraðra og náttúruvernd

Einingaþjálfunarnámskeið um virkni aldraðra í náttúruverndarverkefnum til að styðja við að aðilar sem vinna með öldruðum öðlast mikilvæga hæfni.

IO6 – Sjálfbæðandiáætlunir í umhverfismálum framkvæmdapakki

Tilbúinn til notkunar pakki af skjölum fyrir hvaða aðila sem er tilbúinn að innleiða eldri sjálfbæðandiáætlun í náttúruvernd.

IO7 – Hljóð- og myndrænn fræðandi pakki

8 myndbönd með efni sem sýna eldri fólk að vinna í náttúrunni sem hvetja til aukinnar af þátttöku þeirra.

IO8 – Stefnumótunarskjal: Opnun möguleika á virkni aldraðra í náttúruvernd

Skjal fyrir ákvarðana- og stefnumótendur til að upplýsa og hvetja til umbóta í stefnu og stjórnýsly sveitarfélaga.

109 – Layman skýrsla

Skýrsla sem sýnir markmið verkefnisins, árangur og niðurstöður á þéttan og aðgengilegan hátt til víðtækrar útbreiðslu, þar á meðal þá sem ekki eru sérfræðingar.

3 Hreyfanleikaskipti eldri borgara

Hreyfanleikaskipti fyrir eldri borgara til að fræðast um náttúruvernd, umhverfisvernd, borgaralega þátttöku, ríkisborgararétt, virkni aldraðra og sjálfbóðaliðastarf í fjölbjóðlegu samhengi; einnig að þróa félagslega, tungumál, borgaralega og þvermenningarlega hæfni sína, styrkja og efla persónulegan þroska.

5 Námskeið um virkni aldraðra og náttúruvernd + 1 alþjóðleg lokaráðstefna

Opnar málstofur í fimm samstarfslöndum um framlag aldraðra til náttúruverndar og nauðsyn virkni aldraðra þar sem verkefnið og heildarúrræði þess, ávinningur, árangur og tækifæri eru kynnt og rædd. Á lokaráðstefnunni verður einnig kynnt niðurstöður og ályktanir um verkefnið. Á lokaráðstefnunni verður einnig kynnt niðurstöður og ályktanir um verkefnið.

2.5. Áhrif

Búist er við að GREY4GREEN muni hafa umtalsverð áhrif á ýmsum stigum og á alla markhópa.

ELDRI BORGARAR sem taka beinan eða óbeinan þátt í verkefninu til að fá auðgandi og langvarandi reynslu. Verkefnið gerði þeim kleift að þróa með sér ýmsa hæfni og persónulegrar færni: þekkingu á náttúruverðmætum, einstaklingshlutverki og mikilvægi hvers og eins til að stuðla að betra umhverfi, bæta tungumál, fjölmennningarlega og mannlega færni, öðlast sjálfstraust og hamingju. Þökk sé samskiptum, hittu þeir erlenda jafningja, ræddu sjálfbóðaliðastarf og hvata, sem gerði það kleift að efla tilfinningu þeirra fyrir því að tilheyra, berjast gegn fordómum og ýta undir viðurkenningu á mismuninum og stuðla þannig að sameiginlegum gildum ESB.

STARFSFÓLK FRÁ ÞRÍÐJA ALDUR GEIRA var þjálfað fyrir sérstakar þarfir með nýstárlegri og sérsniðinni tækni til að öðlast lykilhæfni til að hlúa að félagsmenntunar- og persónulegum þroska aldraðra. Símenntunarferli var notað, sem gerir þeim kleift að afhenda jafnöldrum sínum, sjálfstætt þjálfunina í framtíðinni, og fjölga enn frekar þeim sem fjalla um virkni aldraða. Þar sem þjálfunin var þvermenningarleg og fjölbjóðleg, upplifði og deildi þessi

hópur fagfólks einnig gildum ESB, fagnaði fjölbreytileika og stuðlaði að umburðarlyndi.

Hagsmunaaðilar og skipuleggjendur fengu forrétindaaðgang að úrvali af hágæða upplýsingum, gagnreindum rannsóknum og stefnuráðleggingum sem gagnast vel daglegum skyldum þeirra. Til dæmis hafa sveitarfélög og frjáls félagasamtök nú skref-fyrir-skref leiðbeiningar og framkvæmdasett til að hrinda í framkvæmd sjálfbóðaliðaaætlun, þar sem áhættugreining hefur þegar farið fram. Stjórnarstofnanir geta notað og lagað stefnuráðleggingar og safnað stuðningi og sönnunargögnum fyrir hagsmunagæslu í þeim efnem sem fjallað er um. Raunveruleg framkvæmd sjálfbóðaliðaaætlana eða búa til stefnu sem tekur betur tillit til aldraðra og er vistvænni. Þetta mun hafa gríðarleg áhrif bæði í félagslegum og umhverfislegum þáttum.

SAMFÉLAG sem búa nálægt samstarfsaðilunum og breiður nethópur verkefnisins er einnig gert ráð fyrir að nýta sér útkomu og niðurstöður verkefnisins. Í fyrsta lagi geta þeir orðið meðvitaðri um samfélags- og umhverfismál og mögulegar lausnir. Verkefnið miðar að því að auka ábyrgðartilfinningu almennings gagnvart náttúrunni og samfélagi, með öðrum orðum evrópskum borgaragildum. Öll úrræði eru aðgengileg fyrir samráð, upptöku og endurtekningu, með væntanlegum - þegar útskýrðum - ávinningi fyrir alla. Gert er ráð fyrir að verkefnið muni hafa raunveruleg, skilvirk áhrif um alla Evrópu og uppfylla markmið Evrópusambandsins 2030 og Green deal ESB um að fella félagslega aðlögun og bæta grunnþekkingu í umhverfismálum inn í stefnu til að efla félagslega samheldni.

GREY4GREEN er þverfaglegt verkefni sem tekur á brýnum samfélags- og umhverfismálum, sem eru kjarninn í Green deal ESB og forgangsmarkmiðum Erasmus+ áætlunarinnar. GREY4GREEN verkefnið hefur mikla möguleika á að ná umtalsverðum áhrifum á nokkrum stigum (lands, svæðis, staðbundinnar) í hverju Evrópulandi og þar með almennt á vettvangi ESB. Í þessum skilningi stuðlar verkefnið að 1) félagslegri þátttöku aldraðra, 2) miðlun evrópskra gilda um virka borgaravitund, 3) að veita hágæða námsúrræði, 4) öðlast nauðsynlega færni meðal aldraðra og starfsfólk, 5) innleiðing á grænum sjálfbóðaliðaaætlunum og 6) þróun tungumála- og stafrænnar færni meðal talsverðs fjölda fólks.

3. Lærdómur

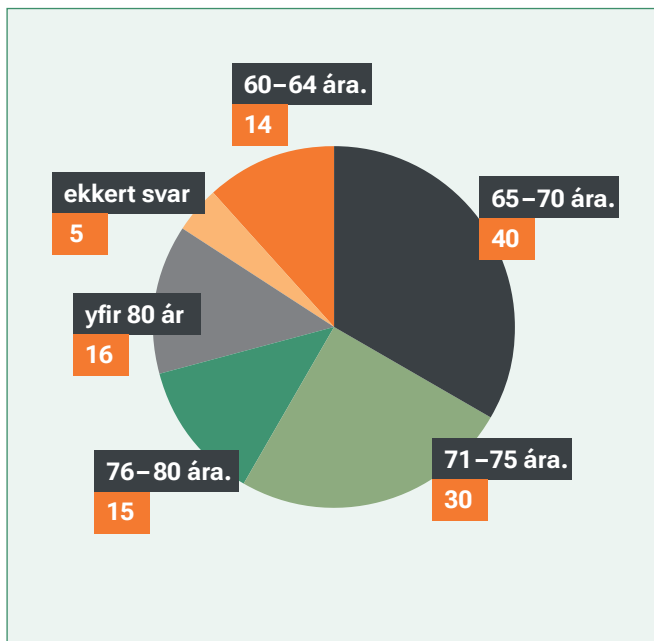
3.1. Rödd eldri borgara

Bakgrunnsupplýsingar um svarendur könnunarinnar

Eftirfarandi upplýsingar eru niðurstöður könnunar sem gerð var meðal eldri borgara í Danmörku (24 svör), Íslandi (18) og Portúgal (78), fyrir samtals **120 svarendur**. Flestir þeirra (40 svarendur) voru á aldrinum 65-70 ára, næstir komu 71-75 (30), yfir 80 ára (16), 76-80 (15) og 60-64 (14). 5 manns svöruðu ekki um aldur sinn. Við söfnuðum svörum frá 93 konum (þar af 70 á eftirlaun og 23 ekki) og 27 körlum (19 á eftirlaun, 8 ekki). Flestir eldri borgara sem rætt var við eru búsettir á landsbyggðinni (76 þeirra), en 28 í borg með 100.000-500.000 íbúa, 7 manns í minni borgum 10.000-100.000, 3 í þorpum með 5.000-10.000 íbúa, aðrir 3 í litlum sveitarfélögum 800-1.000 manns og síðast 3 í stórborgum með yfir 500.000 íbúa. 54 eru virkir sjálfboðaliðar, 24 hafa verið sjálfboðaliðar að minnsta kosti einu sinni, 42 hafa aldrei verið sjálfboðaliðar áður. Spurningarnar beindust að áliti þeirra og þekkingu á umhverfinu, sjálfboðaliðastarfi og stjórn málaástandi í viðkomandi löndum. Fjöldi svara er alltaf sýndur, þegar hann nær ekki heildarfjölda 120 þýðir það að svör sem vantaði voru ekki talin og tilkynnt.

Fjölþjóðleg sjálfboðavinna planta innfæddra tegunda (Lousada, Portúgal)

↑ Mynd 1. Fjöldi svarendur á aldursbili

Kyn	Kominn á eftirlaun	Ekki kominn á eftirlaun	Samtals
Konur	70	23	93
Menn	19	8	27

↑ Tafla 1. Samsetning svarendur eftir kyni

Dvalar staður	Fjöldi svarendur
Sveit	76
Lítil sveitarfélög (800-1.000)	3
Þorp (5.000-10.000)	3
Litlar borgir (10.000-100.000)	7
Stórar borgir (100.000-500.000)	28
Borgir með yfir 500.000 íbúa	3

↑ Tafla 2. Búseta svarendur

3.1.1. Um umhverfið

Í öllum löndunum 3 tilviksrannsóknna lýstu flestir eldri borgarana yfir að þeir teldu mikið vægi og að þeim væri annnt um umhverfismál: 56 þeirra gáfu hámarksvægi (5/5 ræsingar), 35 kusu 4/5, 17 kusu 3/5 og aðeins 12 þeirra svöruðu 2/5 eða 1/5.

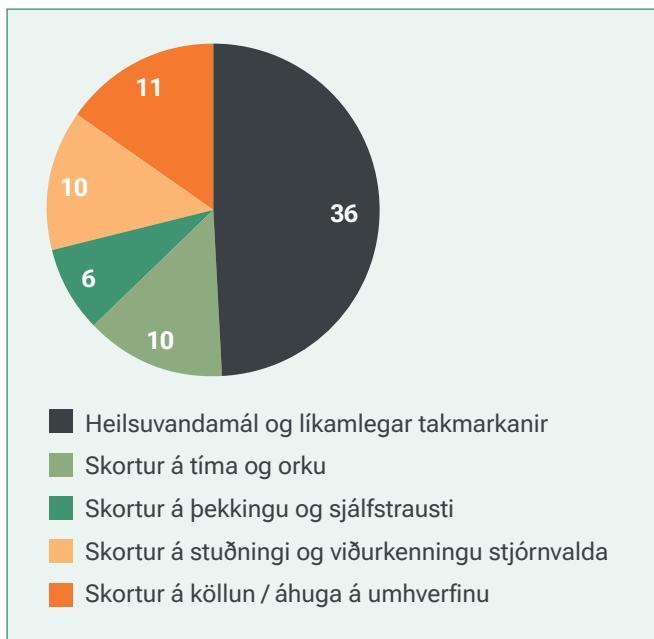
★★★★★ → 56 atkvæði

★★★★ → 35 atkvæði

★★★ → 17 atkvæði

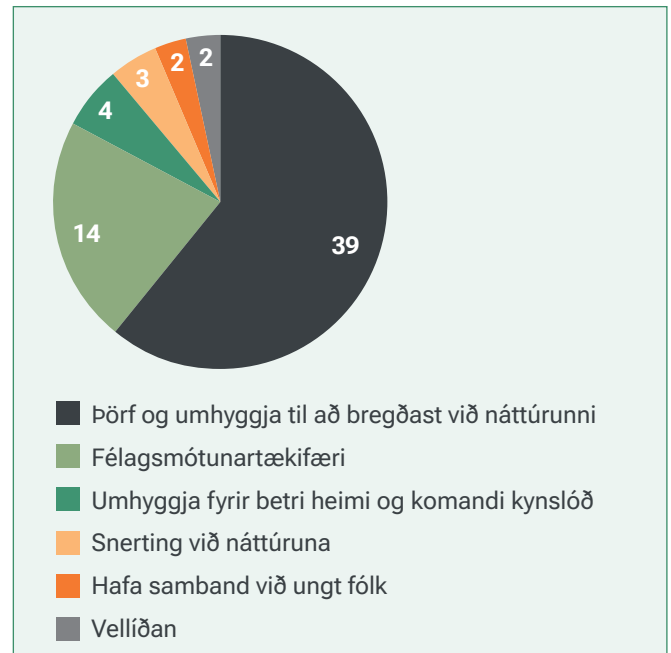
★★ or ★ → 12 atkvæði

83 þeirra lýstu því yfir að þeir myndu vilja vinna sjálfboðaliðastörf fyrir umhverfið sérstaklega og 37 þeirra vildu það ekki. Ástæður þeirra sem lýstu sig ekki tilbúna til að bjóða sig fram eru aðallega tengdar **heilsufarsvandamálum og líkamlegum takmörkunum** (36), ásamt tíma-og orkuleysi (10). Athyglisvert var að 6 svöruðu **skorti á þekkingu** á gróður og dýralífi og skorti á sjálfstrausti um hvernig eigi að framkvæma náttúruverndarstarf, sem er einmitt það sem G4G stefnir að leggja sitt af mörkum. Þar að auki bentu margir (10) á þörfina fyrir meiri **ríkisstuðning** í almenningssamgöngum og fjármögnun og í viðurkenningu á gildi starfseminnar Þó að 11 hafi nefnt skort á köllun eða áhuga á umhverfi, er það uppörvandi að 18 svöruðu að **ekkert myndi hindra þá** í að bjóða sig fram í náttúruvernd.

↑ Mynd 2. Ástæður fyrir því að svarendur eru/vildu ekki bjóða sig fram til náttúruverndar

Á móti kemur, meðal helstu hvatanna til að bjóða sig fram, lögðu svarendur áherslu á **félagsmótunartækifæri** (14) og sannfæringu um að jafnaldrar geti æft. Þörfin og **umhyggjan** til að starfa í þágu náttúruverndar var áfram allsráðandi með 39 ummælum, ásamt umhyggju fyrir betri heimi og komandi kynslóðum (4) og möguleikanum á að vera í sambandi við náttúruna (3) og æskufólk (2).

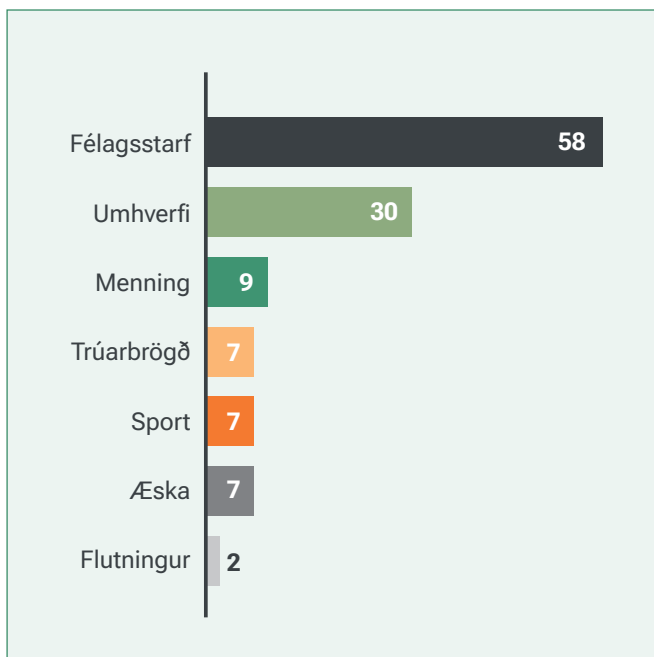
↑ Mynd 3. Ástæður fyrir því að svarendur eru/væru tilbúnir að bjóða sig fram í náttúruvernd

Sumir þeirra (2) voru þegar meðvitaðir um jákvæð áhrif slíkrar starfsemi á vellíðan þeirra, en 4 nefndu þörfina á vel skipulögðum, áhugaverðum tækifærum. 9 manns bentu á nauðsyn stjórnvalda til að efla slík tækifæri með því að **upplýsa íbúana með ítarlegum upplýsingum um starfsemi og þann ávinning** sem hún hefur í för með sér fyrir sjálfboðaliðana, nærliggjandi samfélag og umhverfi. Aðrir 9 lögðu einnig áherslu á nauðsyn stjórnvalda til að styðja við með því **að viðurkenna gildi þessarar starfsemi og fólksins** sem framkvæmir hana, veita fjármögnun og skipulagslegum stuðningi (t.d. almenningssamgöngur).

3.1.2. Um sjálfboðaliðastarf

Ef þú mátt velja svið fyrir sjálfboðaliðastarf, hver væri það?

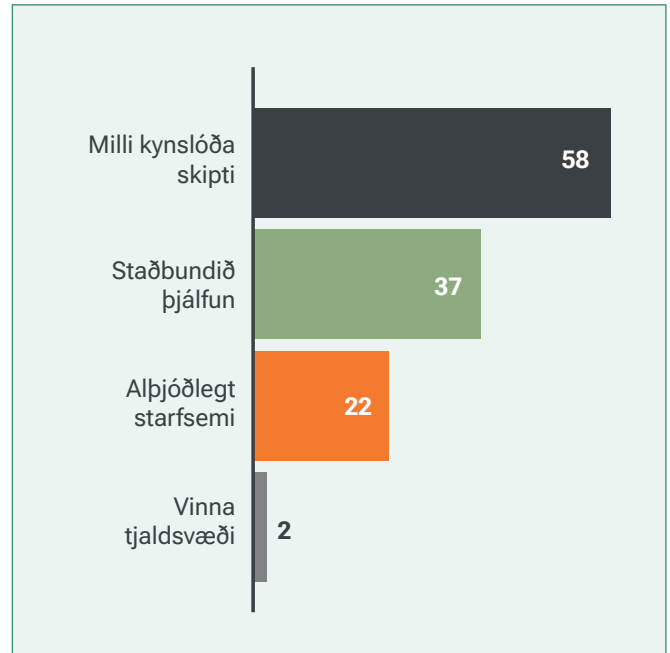
Þátttakendur lýstu því yfir að kjörsvið sjálfboðaliðastarfs þeirra væri félagsstarf (58 svör). Hins vegar er annað mest valda atriðið er umhverfisvernd (30), sem sýnir fram á réttmæti og mikilvægi G4G verkefnisins. Minni valið svið sjálfboðaliða eru menning, trúarbrögð, íþróttir, æskulýðsmál og fólksflutningar (9, 7, 7, 7, 2 í sömu röð).

↑ Mynd4. Æskilegt sjálfboðaliðastarf aldraðra

Hvaða tækifæri sem sjálfboðaliðastarf færir þér, myndir þú hafa áhuga á?

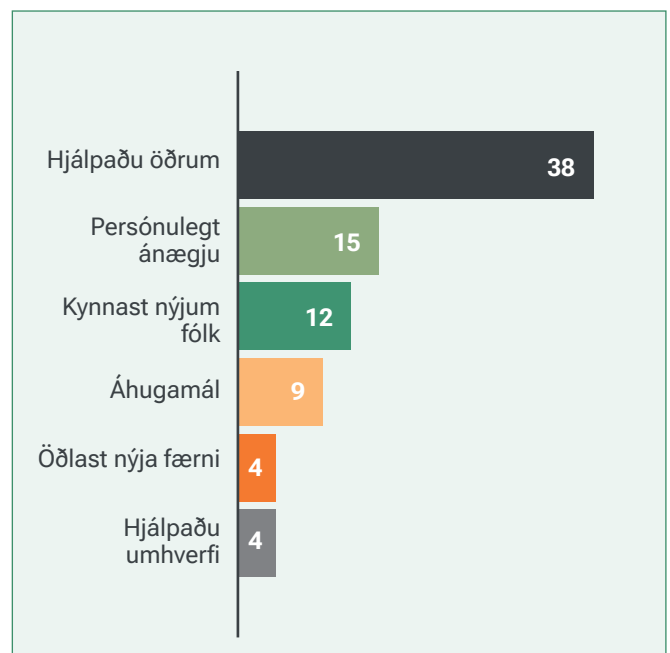
Aldraðir hafa greinilega áhuga á samskiptum við börn og ungmenni (58 atkvæði), auk þess að ferðast og/eða hitta fólk af mismunandi þjóðerni (22). Sláandi fjöldi þeirra (37) leggur áherslu á þakklæti sitt fyrir staðbundnar æfingar og vinnubúðir (2) og staðfestir enn og aftur þörf þeirra og vilja til að fá þjálfun í efni sjálfboðaliðastarfsins.

↑ Mynd5. Ákjósanleg tækifæri aldraðra með sjálfboðaliðastarfi

Hver var helsta ástæðan fyrir því að þú fórst í sjálfboðastarf?

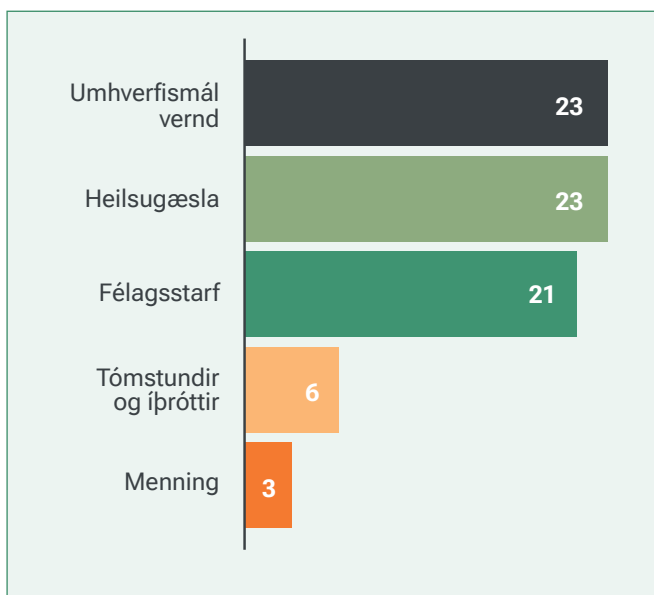
Helstu ástæður þess að aldraðir bjóða sig fram er til að hjálpa öðrum (38 atkvæði). Önnur ástæða sem þeir tjáðu er til persónulegrar ánægju (15) eða til að kynnast nýju fólki (12), að sýna að félagsleg tengsl er líka mikilvæg, fyrir utan viljann til að vera hjálpsamur fyrir samfélagið. Fyrir fáa þeirra (9) er þetta áhugamál til að njóta í frítímanum. Minni hluti þeirra (4 og 4) sagðist gera það til að öðlast nýja færni eða hjálpa umhverfinu.

↑ Mynd6. Helsta ástæða aldraðra til að bjóða sig fram

Á hvaða sviði hefur þú boðið þig fram í sjálfböðastarf?

Í samanburði við ákveðna kjörsvið sjálfböðaliða, þegar kemur að sjálfböðaliðastarfi sem aldraðir hrinda í framkvæmd, reyndust þeir vera jafn virkir í umhverfisvernd og í félagsráðgjöf og heilbrigðiskerfi. Reyndar er fjöldi fólks sem er virkur í umhverfisvernd (verndun dýralífa, bústörf, dýrabjörgun, loftslagsbreytingar o.s.frv.) (23) sá sami og þeir sem eru virkir í heilbrigðiskerfi (öldrunarþjónusta, ráðgjöf o.s.frv.), og örlítið hærri en félagsráðgjöf (kennsla, samskipti við börn og unglinga, samfélagsþróun o.s.frv.) (21). Tómstundir, íþróttir og menning skráð lægri tölur (6 og 3).

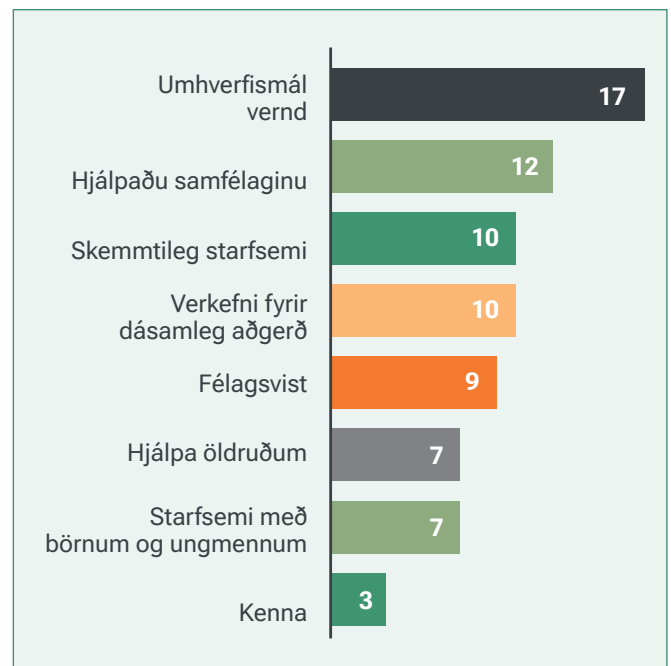

↑ Mynd7. Meginsvið sjálfböðaliðastarfs aldraðra

Hver var uppáhaldsstarfsemin þín sem sjálfböðaliði?

Umhverfisstarfsemi (gróðursetning, verkefni tengd náttúruvernd og arfleifð, umhverfisvernd, garðyrkja, garðahémsóknir o.s.frv.) hlaut hæstu viðurkenningu (17 svör). Að sýna fram á að þótt þeir séu kannski ekki fyrsti kostur aldraðra þegar þeir eru spurðir hvað þeir myndu helst vilja gera sem sjálfböðaliðar (sjá fyrstu spurningu þessa kafla), þá líkar öldruðum mjög vel við það þegar þeir taka þátt í umhverfisstarfi. Í Reyndar fer slík starfsemi að lokum jafnvel fram úr félagsstarfi (að taka þátt í viðkvæmum hópum, félagslegum frumkvöðlum ...) (12 svör), sem er það sem aldraðir lýstu yfir að kjósa að gera, fræðilega séð. Svipað og að hjálpa samfélaginu, njóta aldraðir líka afþreyingar (tómstunda, leikhúss, íþróttir, handavinnu...) (10) og vera virkir í skipulagningu og framkvæmd gagnýtra verkefna sem tengjast loftslagsaðgerðum, sem miða einnig að því að hvetja annað fólk til þátttöku (10). Þessi gögn eru mjög efnileg og gefa til kynna mikilvægi og áhrif

G4G verkefnisins: það gefur til kynna að aldraðir vilji taka meiri þátt í loftslagsaðgerðum og umhverfisvernd eins og er og í sínu næsta samfélagi. Þar að auki er félagslíf (9), aðstoða aðra eldri borgara sérstaklega (7), að taka þátt í starfsemi með börnum og ungmönnum (7), einnig nefnd sem uppáhaldsstarfsemi. Þetta sýnir að félagsmótun og samskipti við annað fólk (á sama eða öðrum aldri) er mikilvægur þáttur fyrir aldraða, eitthvað sem þeir leita að ef/þegar þeir bjóða sig fram. Fáir (3) nefndu líka vilja sinn til að kenna, miðla viðeigandi reynslutengdri þekkingu til yngri kynslóða um fyrri stöðu náttúru og umhverfis.

↑ Mynd 8. Uppáhalds sjálfböðaliðastarf aldraðra

Kynslóðastarf varðandi sjálfbærar borgir með LEGO kubba í skóla í Lousada, Portúgal

Fannstu einhverja hindrun til að hefja sjálfbóðaliðastarf þitt? Ef svo er, hvaða?

74 svarendur lýstu því yfir að þeir sjái engar hindranir í vegi sjálfbóðaliða, en 2 lýstu því yfir að einstaklingsbundið heilsuástand gæti verið eitt.

Frá 1 til 5, hversu mikið hefur reynsla þín af sjálfbóðaliðastarfi haft áhrif á þitt persónulegu líf og almenna velliðan?

Flestir svarenda (48 manns) töldu framlag sem sjálfbóðaliðastarf veitir persónulegu lífi þeirra mjög hátt (5/5) og aðeins 4 manns sögðu það vera lágt. Aðrir 16 og 11 manns raða því 4/5 og 3/5 í sömu röð.

★★★★★ → 48 atkvæði

★★★★ → 16 atkvæði

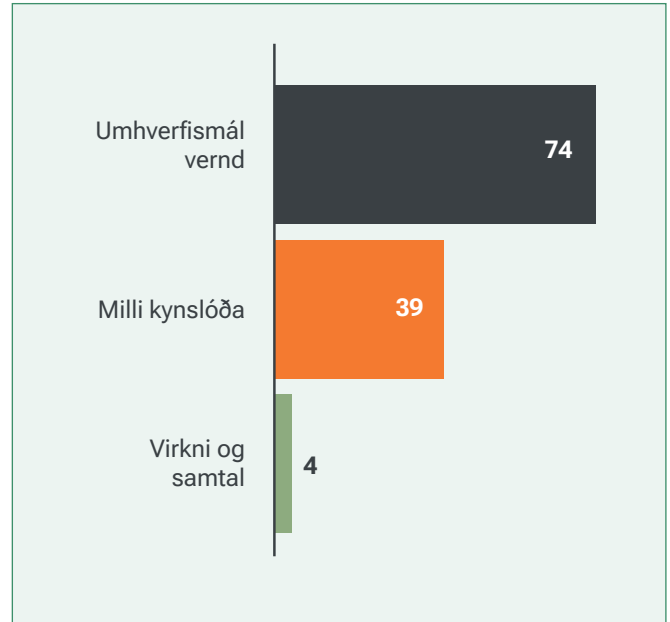
★★★ → 11 atkvæði

★★ or ★ → 4 atkvæði

Hverja þessara aðgerða myndir þú vilja framkvæma?

Þegar rætt var við hvaða starfsemi þeir myndu vilja innleiða í sjálfbóðaliðastarfi nefndu 74 athafnir tengdar náttúrunni, eins og hreinsun stranda/skóga/þjóðgarða, endurgerð stíga, gróðursetningu trjáa, náttúru- og minjav-

ernd, eftirlit með ám, endurnýjandi landbúnað o.fl. Fjöldi fólks (39) hefur líka gaman af því að gera eitthvað sem blandar saman ólíkum kynslóðum. Aktívismi og samræða (skrifa færslur, sýna með fordæmi, kenna, vera fulltrúi starfsemi/átaks/stofnunar) var minnst á af færr (4) í þessu tilviki.

↑ Mynd 9. Starfsemi sem aldraðir vilja koma í framkvæmd

Staðsetning fuglahreiðurs í bakgarði eldri borgara í Lousada, Portúgal

3.1.3. Um pólitískan / stofnanalegan stuðning við sjálfboðaliðastarf

Auðveldar landið þitt að vera sjálfboðaliði á þínum aldri?

Jafnvel þó að meirihluti (62) aldraðra hafi lýst því yfir að upprunaland þeirra auðveldi það að vera sjálfboðaliði á þeirra aldri, þá vissu 33 manns það ekki og 25 sögðu nei. Þessi gögn sýna að brýn þörf er á að upplýsa samfélagið (og þá sérstaklega eldri borgara) betur um sjálfboðaliðastarfið og þjónustuna sem landið býður þeim. Þar að auki, hlutfall fólks sem fullyrðir að land þeirra hjálpi ekki að verða sjálfboðaliði undirstrikar hinar fjölmörgu áskoranir og eyður sem ætti að takast á við af ýmsum evrópskum stjórnvöldum, sem verður fjallað um í kafla "4. Recommendations" þessarar skýrslu.

→ 62 JÁ
   → 33 VEIT EKKI
  → 25 NEI

Er einhver pólitískur/efnahagslegur/félagslegur hvati í þínu landi til að bjóða sig fram eftir starfslok?

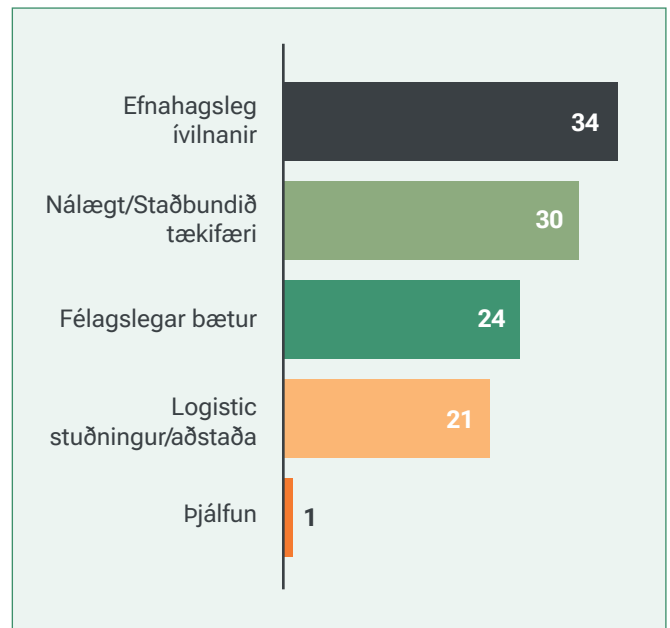
49 manns lýstu því yfir að þeir vissu ekki af neinum sem ekki vissu um neinn pólitískan/efnahagslegan/samfélag-slegan hvata í sínu landi til að bjóða sig fram eftir starfslok og næstum jafn margir (48) sögðu nei. Þetta bendir enn og aftur á þörfina fyrir betri upplýsingar og stuðning frá mörgum evrópskum stjórnvöldum um sjálfboðaliðastarf og starfsemi til að taka aldraða inn í það. 23 manns svörðu að það væru til slíkir hvatar.

→ 23 JÁ
     → 49 VEIT EKKI
     → 48 NEI

Ef mögulegt er, hvað myndir þú þurfa til að vera sjálfboðaliði í þínu samfélagi?

Flestir svarenda (34) voru sammála um að efnahagslegir hvatar og nærvera nærliggjandi/staðbundinna tækifæra (30) væru nauðsynlegustu þættirnir sem þeir myndu vilja fá frá stjórnvöldum sem stuðning við sjálf-

boðaliðastarf. Félagslegur ávinningur og skipulagslegur stuðningur/aðstaða (svo sem skipulögð flutningaþjónusta, umönnunarstarfsfólk á þriðja aldursári o.s.frv.) sem boðið er upp á til að framkvæma starfsemina eru einnig mjög mikilvægir (þar sem 24 og 21 einstaklingur nefnir það í sömu röð). Aðeins einn aðili benti á nauðsyn þess að fá þjálfun í starfseminni í þessari tilteknu spurningu, en – eins og fram kemur í þessari skýrslu – voru margir svarendur sammála um nauðsyn þess að fá meiri undirbúning og þekkingu á sjálfboðaliðastarfinu sem þeir munu taka þátt í.

↑ Mynd 10. Það sem aldraðir telja að það þurfi til sjálfboðaliðastarfa í samfélaginu

Hvernig geta staðbundnar stofnanir stutt þig til að hefja eða halda áfram sjálfboðaliðastarfi?

Auka vitund, gera betri miðlun og upplýsingar. Eins og einnig kom fram í hinum spurningunum bentu flestir svarenda (29) á að staðbundnar stofnanir ættu að vinna meira að því að auka vitund og gera betri miðlun og upplýsingar um sjálfboðaliðaverkefni/starfsemi/tækifæri í boði. Mikilvægast er að eldri borgarar lögðu áherslu á mikilvægi auglýsinga, einnig sérkenni og þarfir sem sjálfboðaliðinn ætlar að takast á við, þá sértæku færni sem sjálfboðaliðinn þarfnast og ávinninginn sem sá síðasti á eftir að öðlast. Ákjósanlegt væri að gera forþjálfun á þeim störfum sem á að framkvæma.

Veita styrki og hvata. Annar stór fjöldi aldraðra (21) nefndi að fjármögnun og fjárhagslegir hvatar (svo sem styrkir, sjóðir osfrv.) væru lykilatriði til að hvetja þá til sjálfboðaliða.

Metið möguleika eldra fólks. Margir aldraðir (16) segja

að þeir hafi enn orku og fjármagn til að vera virkir. Þeir myndu vilja vera metnir fyrir slíka möguleika. Enn fremur biðja þeir um að vera teknir með í skipulagningu og hönnun sjálfbóðaliðastarfa til að fjölga þeim og gera þau hentugri tækifæri fyrir þá.

Veita skipulagslega og tæknilega aðstoð. Margir eldri borgarar (16) bjóða sig ekki fram vegna þess að þeir finna fyrir skort á skipulagslegri og tæknilegri aðstoð. Að útvega verkefnastjóra, persónulega aðstoðarmenn, samgöngur og viðeigandi rými og aðstöðu væri afgerandi hvati til að taka þá þátt í sjálfbóðaliðastarfi.

Vinna að samstarfi og samvinnu. Sjö eldri borgarar telja að betra samstarf og samvinna aðila sem taka þátt í sjálf-

boðaliðastarfinu (t.d. opinberar stofnanir, félags-/borgarastofnanir, fagfólk o.s.frv.) gæti bætt gæði og magn slíkrar starfsemi. Til dæmis lögðu þeir til samstarf milli opinberra aðila og stofnana sem vinna með börnum til að hafa ólíkar kynslóðir eða við frjáls félagasamtök sem tengjast umhverfis- eða góðgerðamálum og margra annarra um ýmiss konar starfsemi.

Veita tækifæri til félagsmótunar og tengslamyndunar. Eldri borgarar reyndust viljugir og ánægðir með sjálfbóðaliðastarf vegna þeirra tækifæra til félagsstarfs og tengslamyndunar sem það býður upp á. Fimm þeirra lögðu til að útvegum fundarstaða væri fyrsta viðeigandi skrefið til að stíga til að hjálpa til við að búa til samfélag með sama hugarfari).

Hópur sjálfbóðaliða í stigagerð í Ásbyrgi (Ísland)

3.2. Rödd

samstarfsaðila verkefnisins

Hver eru lykilatriði tengd virkni aldraðra og náttúruvernd sem skipta máli á landsvísu?

Eftirlaunaaldur fer hækkandi, sem endurspeglar lýðfræðilegar breytingar og stefnubreytingar.

Skortur á tækifærum fyrir eldra fólk í atvinnu, sjálfbóðaliðastarfi og símenntun. Þegar tækifæri eru til staðar eru fá eða takmörkuð við borgir og félagslegar stofnanir.

Skortur á þekkingu á tiltækum tækifærum og samtökum. **Landfræðilegar takmarkanir** fyrir fólk sem býr í meira einangrun eða í úthverfum, sem hefur ekki greiðan aðgang að starfsemi sem sameina virka eldri borgara og náttúruvernd eða einbeita sér að öðru hvoru.

Félagslegar takmarkanir sem tengjast aldurshyggju og takmarkaðri vitund almennings um getu eldri fullorðinna.

Hverjir eru möguleikar virkrar öldrunar fyrir náttúruvernd í upplifun þinni sem stofnun?

Söguleg og reynsluþekking sem aldraðir geta miðlað til yngri kynslóða (skapar tækifæri til **samskipta milli kynslóða**), sérstaklega um breytingar á landbúnaðarháttum og aðferðum (t.d. notkun illgresis- og skordýraeiturs, hentugasta tímabilið fyrir ræktun o.s.frv.). Þeir geta líka notað það til að hjálpa til við að skrá og fylgjast með líffræðilegum fjölbreytileika (nýjar og gamlar tegundir, sem koma af stað atburðum sem ollu breytingum ...).

Mikill áhugi á náttúrunni, sem leiðir til mikillar hvatningar í verndun hennar.

Hreinskilni og hvatning til að taka þátt í fjölkynslóða dagskrá og útivist, til að fá dýpri og þroskandi þekkingu á efni sem tengjast baráttunni gegn loftslagsbreytingum.

Hvað telur þú að þú þurfir til að hvetja til stofnunar sjálfbóðaliðastarfa fyrir aldraða, eða ef þú gerir það nú þegar, til að efla sjálfbærni þeirra?

Traust og öryggi þarf að byggja upp með því að fá þau

til að taka þá þátt í gerð áætlana og með því að byrja að innleiða óreglulega starfsemi. Þessar tvær aðgerðir tryggja: að starfsemin falli að hagsmunum og (getu) aldraðra; að aldraðir muni treysta fólkinu sem innleiðir hana (þekking þeirra, hæfni og mannleg nærvera); að þátttakendur upplifi sig örugga í utanaðkomandi umhverfi (gegn þeirri trú að starfsemi undir berum himni felur í sér hættur).

Öflugt samstarf og samvinna við sveitarfélög og samtök er gagnleg til að efla og skipuleggja starfsemina.

Sjálfbæra fjármögnun þarf að tryggja til að hægt sé að hafa starfsemina og halda henni áfram í gegnum tíðina. **Skilvirkar vitundarvakningar** eru nauðsynlegar til að laða að þátttakendur og berjast gegn félagslegum takmörkunum/staðalímyndum.

Veita viðeigandi þjálfun er nauðsynlegt fyrir sjálfbóðaliða og starfsfólk til að tryggja þátttöku þeirra, því það mun láta þá finnast vel undirbúið og vita hvað þau ætla að gera.

Mæla áhrif þessara verkefna og safna reglulega viðbrögðum frá þátttakendum til að að lokum betrumbæta forritin.

Útvíkka starfsemi til viðtækari hluta íbúa og landsins stuðlar að samskiptum kynslóða og milli þjóða og getur aukið verulega skilvirkni og sjálfbærni starfseminnar.

Hver er helsta áskorunin sem samfélag eldra fólks stendur frammi fyrir varðandi sjálfbóðaliðastarf?

Skortur á tækifærum vegna skorts á samhæfingu sjálfbóðaliða og (aðallega) umsjónarmanna verndarsvæða. Auk þess hafa félög aldraðra mjög sjaldan forgöngu um að skipuleggja stór verkefni í náttúruvernd.

Félagslegar takmarkanir/staðalímyndir og tap á þátttöku með tímanum. Það er sterk trú á því að aldraðir hafi enga möguleika eða lítil áhrif á að taka þátt í samfélaginu. Einnig reynast aldraðir mjög virkir strax eftir starfslok, en minna og minna eftir því sem þeir verða eldri. Heilbrigðismál og hreyfivandamál aldraðra draga einnig úr þátttöku þeirra.

Takmörkuð meðvitund um og aðgengi að tækifærunum, bæði hvað varðar líkamlegt aðgengi að sjálfbóðaliðastöðum og getu til að taka þátt í athöfnum sem passa við líkamlega getu og færni þeirra. Í sumum löndum er fjöldi tækifæra sem hægt er að skipuleggja einnig takmarkaður af veður-skilyrðum (t.d. er aðeins hægt að gera útiverkefni á Íslandi

aðallega yfir sumarið).

Hvernig finnst þér samfélag aldraðra hafa upplifað aukna vellíðan og heilsu í gegnum starfið sem tengist náttúruvernd?

Starfsemi í náttúrunni hvatti aldraða til að vera virkir andlega, félagslega og líkamlega. Nánar tiltekið færði slík starfsemi öldruðum eftirfarandi ávinning:

Bætt minni (bæði fyrri og núverandi atburði).

Koma á og dýpka félagsleg samskipti. Berjast við einan-grun. Njóttu þess að vera með öðru (yngra) fólki, finna fyrir eins konar endurnýjun.

Framkvæma fínhyfingar.

Stemninguþörvun Fólki var ánægðara eftir að hafa dvalið í náttúrunni.

Er einhver lög eða pólitísk/efnahagsleg/félagsleg hvatning sem hvetur aldraða til sjálfbóðaliða á landsvísu eða staðbundnum vettvangi?

Sp hafa búið til „[Þekkingargátt um sjálfbóðaliðastarf](#)“ til að miðla upplýsingum um sjálfbóðaliðastarf um allan heim. Í vefgáttinni er einnig deilt lögum, stefnum og kerfum þáttökulandanna. Samkvæmt vefgáttinni, af 27 núverandi aðildarríkjum ESB, eru 17 þeirra með löggjöf sem tengist sjálfbóðaliðastarfi. Þar að auki veitir vefgáttin upplýsingar um tengsl landsstefnu, stefnur, áætlana og plön og SDGs Sp. Til dæmis greindu lönd G4G verkefnisfélaga (Kýpur, Danmörk, Frakkland, Ísland og Portúgal) frá því í vefsíðunni að þau hefðu gripið til eftirfarandi lagalegra ráðstafana:

→ **Kýpur** hefur innleitt „Stjórnun sjálfbóðaliða í neyðartilvikum“ (stofnað árið 2018), „Sáttmála um réttindi og skyldur“ (2013) og „Volunteer House“ frumkvæðinu (2014). Enn fremur, eins og nánar er lýst í [annarri sjálfbóðavinnu ríkisendur skoðunar Lýðveldisins Kýpur](#), vegna sjálf-

bóðaliðastarfs, stofnaði Kýpur [Samhæfingarráð](#) fyrir sjálfbóðaliðastarf á Kýpur (PVCC). Ráðið hefur umsjón með sjálfbóðaliðastarfinu á Kýpur og sýnir öflugan borgaralega þátttöku í landinu.

- **Danmörk** er ekki til staðar í vefgátt Sp þegar þetta er skrifað. Hins vegar eru í Danmörku almenn lög og reglur sem ná yfir alla sjálfbóðaliða og fyrir hvers kyns sjálfbóðaliðastarf. Slíkar [reglur og leiðbeiningar um sjálfbóðaliðastarf í sveitarfélögum og héruðum](#) er að finna á heimasíðu [Danska stofnunarinnar fyrir sjálfbóðaliðastarf \(DIVE\)](#). Á sömu vefsíðu eru einnig [reglur Danmerkur um vinnuumhverfi í frjálsum félagssamtökum](#).
- **Frakkland** er sagt að hafi „drög að lögum um stofnanavæðingu sjálfbóðaliðapjónustu nr. 458“ árið 2001.
- **Ísland** gögn eru ekki aðgengileg á Gátt Sp. Raunar er almenni ramminn sá að sérlög gilda ekki um ráðningu sjálfbóðaliða eða um starf þeirra. Hins vegar getur verið að kveðið sé á um sérstaka hópa í sérstökum lögum, t.d. í lögum um björgunarsveitir, eins og útskýrt er í GREY4GREEN „[Handbók eldri borgara í náttúrunni](#)“.
- **Portúgal** setti á laggirnar „Volunteer Act 71/98“ árið 1998, lagaumgjörð um sjálfbóðaliðastarf.

Er einhver lög eða pólitísk/efnahagsleg/félagsleg hvatning sem dregur úr eldra fólki að bjóða sig fram á landsvísu eða staðbundnum vettvangi?

Einn letjandi þáttur var þegar nefndur hér að ofan og eru **félagslegar takmarkanir/staðalímyndir** sem dreifast innan samfélagsins. Nánar tiltekið er sú tilhneiging að túlka hlutverk aldraðra sem takmarkað/notalaust eftir ákveðinn aldur og þvert á móti að líta á aldraða sem byrði fyrir samfélagið.

Fyrir utan þetta gæti sú ríkjandi (andleg og raunveruleg) **tengsl sjálfbóðaliðastarfs við mannúðarsviðið**, í stað þess við aðra, dregið úr sjálfbóðaliðastarfi. Vegna þessara tengsla er fólk ekki meðvitað um öll önnur hugsanleg svið sem það gæti boðið sig fram í, sem gæti verið áhugaverðara og/eða viðeigandi fyrir það.

Hvernig greindir þú þörfina fyrir sjálfbóðaliðastarf eða þörfina fyrir GREY4GREEN verkefnið?

Framkvæma (óformlegar) kannanir innan stofnunarinnar sem stjórnar starfseminni til að koma sér fyrst saman – innbyrðis – um snið og innihald. Ræddu til dæmis lausnir á þeim vandamálum sem fundust, uppeldisfræðilegar þarfir, virkni aldraðra og hugsanlega/raunverulega sjálfbóðaliðaáætlun fyrir eldri borgara.

Tengja við staðbundna hagsmunaaðila, kynna þeim hugmyndina um verkefnið og fyrirhugaða aðferðafræði til að safna áhuga þeirra og stuðningi. Fá þau að lokum til að auka hugsanleg áhrif verkefnisins.

Þekkja félagslega þróun og bregðast við í samræmi við það. Sem dæmi má nefna að bæði á Íslandi og á Kýpur voru faglærðir sérfræðingar á eftirlaunum sem hafa áhuga á náttúruvernd og tilbúnir til að halda áfram að taka þátt í þýðingarmiklum aðgerðum til verndar hennar einnig eftir starfsævi sína. Þeim vantaði skipulagðan stuðning og undirstrikaði nauðsynina á aðstoð GREY4GREEN verkefnisins sem fólst í því að búa til handbækur og stuðningsnet

Þekkja og virkja rétta sérfræðinga. Sérfræðingar á eftirlaunum í náttúruvernd reyndust oft enn vera tilbúnir til að vera virkir eftir starfsævi sína. Hæfni þeirra og nærvera reynist áhrifarík til að hvetja aðra hópa sem þvert á móti hafa minni möguleika/þekkingu/vilja til að stunda þýðingarmikla starfsemi í náttúruvernd.

Hvernig stuðlar hágæða þjálfun starfsfólks á þriðja æviskeiðið um náttúruvernd og virka aldraða að umbótum á félags- og umhverfismálum?

Fjölgun starfsemi tengdri náttúruvernd. Þriðja æviskeiði starfsfólk hefur dagleg samskipti við aldraða, ef þeir eru upplýstir og áhugasamir munu þeir reyna að innleiða meiri starfsemi/áætlanir sem tengjast náttúruvernd. Aukinn fjöldi þessara athafna/áætlana hefur tilhneigingu til að draga úr félagslegri útilokun og einangrun eldra fólks, bæta andlega og líkamlega heilsu þess og auka vitund um umhverfismál. Þessar síðustu geta aftur á móti orðið umræðuefni og hvetja til samfélagslegra aðgerða, skapa jákvæða sjálfstæða hringrás.

Félagslegur og umhverfislegur ávinningur. Með því að útbúa eldra fullorðna færni og þekkingu til að taka virkan þátt í umhverfisátaki gerir það þeim kleift að takast á við umhverfisáhyggjur og taka þátt í félagsstarfi. Þetta eykur félagslega þátttöku þeirra, vellíðan þeirra og þátttöku í umhverfisvernd innan samfélagsins.

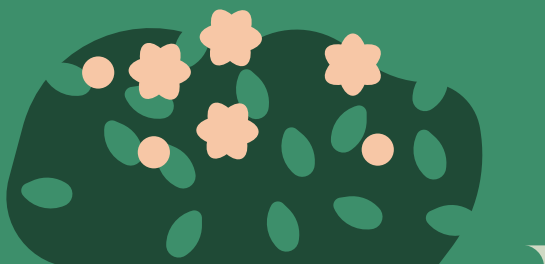
Meiri hvatning á báða bóga (aldraðra og starfsfólk). Að hafa leiðbeint bæði starfsfólki á þriðja æviskeiðið og eldri mun hvetja þá til að taka þátt í verkefnum/starfsemi í náttúruvernd, sem gerir báða aðila tilbúna til að læra og/eða miðla þekkingu sinni um efnið.

Ápreifanleg dæmi um hvernig á að fylgjast með og meta sjálfbóðaliðaáætlanir sem beint er að öldruðum í þínum samtökum.

Kannanir til sjálfbóðaliða og til þeirra aðila sem taka þátt, á meðan og í lok áætlunarinnar. Í G4G verkefninu voru nokkrar kannanir notaðar til að safna viðbrögðum frá þátttakendum. Meðal þeirra var ein sem beint var til aldraðra (og notaður var fyrir þessa skýrslu) inntak þeirra varðandi reynslu þeirra af sjálfbóðaliðastarfi, með náttúrunni og með félags-, opinberum og þriðja æviskeiði stofnunum í viðkomandi löndum. Kannanirnar reyndust öldruðum gagnlegt tæki til að koma skoðunum sínum og þörfum á framfæri og stofnuninni til að fylgjast með áhuga, ánægju og þátttöku og stilla og stilla starfsemi verkefnisins.

Talning á fjölda aðgerða og fjölda sjálfbóðaliða sem taka þátt í hverri aðgerð. Tölur og tölfræði eru alltaf meginlegt, hlutlægt tæki til eftirlits og mats.

4. Meðmæli

Staðbundnar stefnur til að efla náttúruvernd eða sjálfbóðaliðastarf aldraðra eða hvort tveggja.

Að búa til aðgengilegt, öruggt og umhverfisvænt almenningsskými þar sem eldra fólk getur tekið þátt í náttúruverndarstarfsemi ásamt yngri kynslóðum. Slík rými gætu hýst fræðsluvinnustofur, garðyrkjuklúbba og umhverfisvitundarviðburði, sem stuðla að bæði náttúruvernd og félagslegum samskiptum.

Stuðla að fleiri tilefni/frumkvæði til að passa við fólk sem hefur áhuga á sjálfbóðaliðastarfi og kynningu á stofnunum. Það eru mismunandi leiðir til að tengja mögulega sjálfbóðaliða og samtök: allt frá vefsíðum, til forrita, til tiltekinna viðburði í eigin persónu. Til dæmis býður sjálfbóðaliðabanki Albergaria-a-Velha (Portúgal) upp á fundarstað fyrir fólk sem hefur áhuga á sjálfbóðaliðastarfi, sem býður upp á aðstöðu sína til að útvega safn aðgerða sem felast í skilyrðinu um virka borgaravitund og samstöðu, og kynningarsamtök (<https://www.cm-albergaria.pt/viver/acao-social/banco-local-de-voluntariado>).

Leggja áherslu á félagslega og fræðsluþætti sjálfbóðaliðastarfs. Sjálfbóðaliðastarf hjálpar til við að byggja upp félagsleg tengsl við fólk á sama aldri eða af öðrum kynslóðum. Það er leið til að deila reynslu og sérfræðipækkingu, læra og kenna. Slík samskipti efla samfélagsuppbyggingu og dýpka fræðilega og hagnýta þekkingu og færni manns.

Veita eldri fullorðnum fræðslu um umhverfisvernd og staðbundin umhverfisátak og **sannfæra þá um að gerast sendiherrar** slíkra staðbundinna umhverfisátaksverkefna. Ef þeir hafa viðunandi líkamleg skilyrði, hafa aldraðir nægan frítíma sem þeir gætu lagt í að læra um umhverfismál og verða fulltrúar þeirra fyrir nærliggjandi íbúa þeirra. Þetta hlutverk felur í sér að taka þátt í að dreifa þekkingu sem þeir öðlast til jafningja sinna og samfélagsins og sannfæra þá um að hlúa að og bregðast meira við umhverfinu.

Ráðleggingar um landsstefnu til að efla náttúruvernd eða sjálfbóðaliðastarf aldraðra eða hvort tveggja.

Fræða samfélög um sjálfbæra starfshætti. Hafa fræðslu um umhverfi og sjálfbæra þróun í skólum og menntastofnunum og/eða stuðla að menntunartækifærum fyrir alla hluta samfélagsins til að læra um slík efni.

Leiða (meira) náttúruverndarverkefni. Að koma á fót náttúruverndarverkefnum eða fjölga þeim, einnig með þátttöku samfélagsins í starfseminni, er áhrifarík leið til að auka vitund og næma íbúa fyrir umhverfisvernd. Ef íbúar sjá að á landsvísu er fjárfest í slíkum verkefnum eykst skynjun þeirra á mikilvægi náttúruauðlinda óbeint.

Búa til sérstakar innlendar áætlanir/verkefni/átaksverkefni til að koma öldruðum inn í samfélagið og í náttúruvernd. Til að mynda hafa íslensk stjórnvöld ákveðið að gera starf aldraðra í loftslagsmálum að sérstöku áhersluverkefni Yfirskrift verkefnisins er „Seniors and Climate Issues – For the Benefit of Both“ og er á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar (yfirlitið er aðgengilegt [hér](#)). Önnur rit Norrænu ráðherranefndarinnar, þar á meðal heildarskýrsla Norrænu ráðherranefndarinnar verkefni, eru fáanlegar [hér](#).

Móta ákveðna stefnu um náttúruvernd og líffræðilegan fjölbreytileika á landsvísu. Til dæmis er Portúgal með „Landsáætlun um náttúruvernd og líffræðilegan fjölbreytileika til 2030“ (upprunalega titillinn „Estratégia Nacional de Conservação da Natureza e Biodiversidade 2030“) í boði [hér](#).

5. Gögn

- Estratégia Nacional de Conservação da Natureza e Biodiversidade 2030 (National Strategy for Nature Conservation and Biodiversity to 2030), <<https://files.dre.pt/1s/2018/05/08700/0183501880.pdf>>.
- Banco Local de Voluntariado de Albergaria-a-Velha (Local Volunteer Bank of Albergaria-a-Velha), <<https://www.cm-albergaria.pt/viver/acao-social/banco-local-de-voluntariado>>.
- Nordic Council of Ministers, Seniors and Climate Issues For the Benefit of Both, 2024, norden.org, <<https://www.norden.org/en/publication/seniors-and-climate-issues>>.
- Nordic Council of Ministers, publications section on the website, <https://www.norden.org/en/publications?-search-overview=&year=all&field_publication_type=All&field_keyword=All&organisation=All>.
- United Nations, Knowledge Portal on Volunteerism, <<https://knowledge.unv.org/region/europe-and-central-asia>>.
- Pan Cyprian Volunteerism Coordinative Council (PVCC) website <<https://volunteerism-cc.org.cy/en/>>.
- Republic of Cyprus, Republic of Cyprus's Second Voluntary National Review, 2021, <<https://www.ciim.ac.cy/wp-content/uploads/docs/cyprus-2nd-vnr-2021.pdf>>.
- Danish Institute for Voluntary Effort (DIVE) website <<https://frivillighed.dk/danish-institute-for-voluntary-effort>>.
- Laws and regulations for volunteers in municipalities and regions, Danish Institute for Voluntary Effort (DIVE) website, <<https://frivillighed.dk/guides/love-og-regler-for-frivillige-i-kommuner-og-regioner>>.
- Rules for the working environment in voluntary social associations, Danish Institute for Voluntary Effort (DIVE) website, <<https://frivillighed.dk/guides/regler-for-arbejdsmiljoe-i-frivillige-sociale-foreninger>>.
- GREY4GREEN, A collection of good practice on Senior Volunteering in Nature Conservation, grey4green.eu, 2023, <https://grey4green.eu/wp-content/uploads/2023/08/GREY4GREEN_goodpracticereport_ENG_280323_mk-1.pdf>.
- GREY4GREEN, Handbook for senior volunteers in nature, 2023, <https://grey4green.eu/wp-content/uploads/2023/11/GREY4GREEN_IO3HANDBOOK.pdf>.
- GREY4GREEN, Senior volunteers for nature. Implementation handbook, 2023, <https://grey4green.eu/wp-content/uploads/2023/11/GREY4GREEN_IO4HANDBOOK.pdf>.
- GREY4GREEN project website, <<https://grey4green.eu/>>.
- GREY4GREEN YouTube channel, <<https://www.youtube.com/@Grey4Green>>.
- GREY4GREEN Facebook page <<https://www.facebook.com/Grey4GreenProject>>.

6. Contact Details

ALDA - Association Européenne pour la Democratie Locale

Maison des Associations 1a, Place des Orphelins, 67000 STRASBOURG

Copyright 2024 All Rights Reserved

Tel: +39 04 44 54 01 46

Tel: +39 04 44 23 10 43

Mail: alda@alda-europe.eu

www.grey4green.eu

Meðfjármagnað af
Evrópusambandinu

Stuðningur framkvæmdastjórnar Evrópu-sambandsins við þetta rit felur ekki í sér stuðning við innihald þess sem endurspeglar aðeins skoðanir höfundna og ekki er hægt að gera framkvæmdastjórnina ábyrga á hvers kyns notkun sem kann að vera á upplýsingum sem þar er að finna. Verkefnisnúmer: 2021-1-DK01-KA220-ADU-000026601